

**АБХИДХАРМА
КОША
БХАШЯМ**

Васубандху

Глоса

**The Corporate Body of
The Buddha Educational Foundation**

Абхидхармакошабхашям
Abhidharmakośabhāṣyam

Васубандху

Глоса

Съставена по Индекса в английския превод
от Галя Спасова

**The Corporate Body of
The Buddha Educational Foundation**

Абхидхармакошабхашям
Abhidharmakośabhāṣyam

Васубандху

© ASIAN HUMANITIES PRESS
[An imprint of Jain Publishing Company]
Berkeley, California
Web Site – www.jainpub.com

Глоса

Превод от английски език Галя Спасова

Vasubandhu, Васубандху.

[*Абхидхармакошабхашя*, *Abhidharmakośabhāṣya*, Английски]
Abhidharmakośabhāṣyam | [превод] от Луи де Ла Вале Пусен;
Английски превод от Лио М. Пруден. — Berkeley, Calif.: Asian
Humanities Press, 1988-1990.

© *Абхидхармакошабхашям*, български превод, Галя Спасова,
2017

Copyright © 2017. Всички права запазени. Никаква част от
тази книга не може да се препечатва, запаметява на възпроиз-
веждащи устройства или изпраща под каквато и да е форма без
писменото разрешение на *The Corporate Body of The Buddha
Educational Foundation*.

Отпечатана за безплатно разпространение от
The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
11F., 55 Hang Chow South Road, Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.
Tel: 886-2-23951198; Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org; Website: www.budaedu.org

Тази книга се разпространява безплатно, не се продава.

Настоящата Глоса е кратък речник на санскритските думи, използвани в *Абхидхармакошабхашям* и следва Индекса, който в превода на английски език е даден в края на Том IV. Глосата е извадена в отделна книжка, за да е лесна и удобна за ползване.

Думите са допълнени и са изписани с латинска транслитерация (както е прието), след което следва значението им на български език. Също за удобство на читателя, думите следват латинската, а не санскритската азбука, наречена *деванагари*, с цел лекота при търсенето по азбучен ред.

За смисъла на думите и изразите и за да получи читателят по-голяма представа за богатството на санскритския език, са дадени значенията не само от английския превод, но е ползван и Санскритско-английския речник на сър Моние-Уилямс и електронния речник на адрес:

<https://www.buddhistdoor.org/tc/dictionary>.

ГЛОСА

(Кратък речник) на санскритските думи,
използвани в *Абхидхармакошабхашям*

А

Ābhāsvara	име на небе от небесата на Втората <i>Дхияна</i> , характеризиращо се с „наслада“
abhāva	не-съществуване
abhibhāyatana	доминираща, господстваща <i>аяатана</i> , <i>āyatana</i> (вж.)
abhidhya	алчност
abhijñā	висше знание; разбиране. Свръхестествено знание или умения на Буда, от които се изброяват следните пет: 1. Приемане на всякаква форма по желание; 2. Чуване на всякакво разстояние; 3. Виждане на всякакво разстояние; 4. Виждане/проникване в мислите на другите; 5. Знание за техните минали животи.
abhimana	самонадеяност, арогантност
abhinirvṛtti	повторно съществуване
abhisamaya	разбиране, проумяване

Ācārya
acinteya

учител
немислимости, неразбираемости.
Има четири немислимости:
1. Сферата на Буда (*buddha-viśaya*),
2. Сферата на медитативните вгълбвания (*jñāna-viśaya*),
3. Сферата на резултата от карма (*karma-vipāka*),
4. Размишления за създаването, за възникването на света (*loka-cintā*), особено за неговото абсолютно начало: „Следователно, О Монаси, не потъвайте в размисли за света като дали е вечен или временен, ограничен или безкраен ... Такова размишление, О Монаси, е безсмислено, няма нищо общо с морала, с истински чистото поведение (*ādibrahmacariyakasīla*), не води до отхвърляне, разединяване, унищожаване (на замърсяванията), нито до мир, до пълно разбиране, просветление и *Нирвана (Nirvāṇa)*.“

ādharahetu
adharma
adhicitta
adhigama
adhimokṣa
adhimukti
adhipati
adhipatiphala
adhipatipratyaya

подкрепяща, поддържаща причина
неправилно, лошо, зло
висш ум
святост
намерение, домогване
обърнат с лице към; одобрение
господар, владетел, управник
доминиращ, преобладаващ резултат
преобладаващо, доминиращо
условие

ādikārmika	начинаещ, новак
Āgama	Книгите от Будисткия канон на санскрит. Традиции. Учение.
airyāpathika	ум
ājña	знание
ājñāsyāmi	чисти органи
ājñata	напълно познато, узнато
ājñātāvindriya	способността нещо да се знае, да се познава напълно, изцяло
akaniṣṭha	най-високото от 8-те небеса на <i>Рупадхату</i> , самата граница на съществуването на формите
ākāra	черта, аспект. В <i>kaniṣṭha</i> цялата вселена, в нейния чист аспект, съставлява Буда-полето от десетте посоки
ākāśa	пространство
Ākāśānantyaūyatana	Обител на безкрайността или безкрайното пространство. Първото от четирите медитативни достижения, принадлежащи на нематериалната сфера <i>Арупя Дхату</i>
Ākiñcanaūyatana и Ākiṃcanaūyatana	обител на желанието за абсолютно никакво съществуване; там където „пребивава“ не-съществуването, тоест обител, в която пребивава безкрайното съзнание
Акоруадхарман akuśalamahābhūmika	Неподвижен, Непоколебим умствените състояния са <i>махабхумиките</i> , които съпътстват всички умове; <i>кушалатамахабхумиките</i> ,

kuśalamahābhūtika са онези, които съпътстват всички добри умове; *kleśamahābhūtika* са онези, които съпътстват всички замърсени умове; **акушала-махабхумиките**, *akuśalamahābhūtika* са онези, които съпътстват всички лоши умове и *paritṭakleśabhūtika* са онези, които имат по-малко или по-незначителни замърсявания за своя сфера

ālabhaka	субект
ālabhana	обект
ālabhanapratyaya	обект като условие
ālokaśamjñā	„възприемане на светлината“, медитация върху светлината за достигане на „ум, пълен с блясък“
ānantarya	непосредствено, без промеждутък
ānantaryamārga	Неустойим Път, Непрекъсваем Път; Пътят без препятствия. Моментът на изоставяне на замърсяванията. Веднага след него следва Пътят на Освобождението (<i>vimuktimārga</i> , вж.)
ānagāmin	не-връщащ се. Името обозначава такъв (<i>ārya-pudgala</i>), който повече няма да се преражда като човек, а в следващото прераждане ще стане <i>Архат</i> (вж.)
ānāpānasmṛta	концентрация върху дишането
anāsrava	незамърсен, Чистия или сръхземния Път

anātman	не-Аз, отсъствие на душа; отсъствие на каквато и да било постоянна и неизменна същност, у което и да е същество
ānimittasamādhī	вгълбено състояние, наречено „липса на характеристики“; „портата“, през която „минава“ липсата на каквато и да било характеристика даже характеристиката, наречена „пустота“, <i>śūnyatā</i> (вж.)
anityatā	преходно или ограничено съществуване
anivṛtāvyaḅkrta	незамърсена-неутрална <i>дхарма</i>
antagrahadṛṣṭi	грешен възглед, които се изразява във вяра в крайности – вечност и небитие
apatrāpya	липса, отсъствие на страх
anāsrava	чист, незамърсен
antaḅkalpa	малка <i>калма</i> ; определен брой години; вероятно 1/80 от една Велика <i>калма</i> (<i>mahā kalpa</i> , вж.)
antarābhava	междинно съществуване
antarakaḅpa	междинна <i>калма</i>
anulakṣaṅa	вторична характеристика
anumāna	от размишление, умозаклучение
anuprāpti	вторично притежаване
ānupūrvaka	допълнителен, вторичен
anuśaya	латентно замърсяване
anutpāda	не-възникване
anutpādaḅjñāna	Знание за Невъзникването

anuvṛtti	поддържаща, подкрепяща причина
anvayañāna	знание вследствие на умозаклю- чение, чисто знание
anvayañānakṣānti	Търпение вследствие на Знание от Умозаклучение
apatrāpya	страх
apramada	усърдие, старание
Apramāna	Неизмеримости. Има четири Неиз- меримости. Те са: доброжелател- ство или приятелство (<i>maṃtri</i> , <i>maitrī</i> , букв. любяща доброта), състрадание (<i>karuṇa</i> , <i>karuṇā</i>), радост (<i>mudita</i> , <i>muditā</i>) и безпристрастност (<i>upekṣa</i> , <i>upekṣa</i>).
aprāpti	не-притежание
apratīsamkhyānirodha	Унищожение на замърсяванията не вследствие на усилие
araṇā	без недостатък
araṇasamāpatti	вглъбяване (<i>samadhi</i>), наречено „без спор (препирня)“
arbuda	ембрион
Arbuda	ад (наименование на един от адовете)
Arhat	достоеен, достопочтен светец; букв. „унищожил враговете, които са замърсяванията“ и постигнал просветление. Разликата между него и Буда е, че <i>Архатът</i> не прите- жава съвършеното знание на Буда. Буда възвестява истинското Учение, докато <i>Архатът</i> само го следва.
āgūpya	без материя, нематериален

Ārūpydhatu	Сферата, в която няма материя, т.нар. „Безформена Сфера“
Ārya	Благороден, светец
āryamārga	благороден път. Пътят, водещ до <i>Нирвана</i> . Практика, състояща се от четири нива или резултата (<i>phala</i> , вж.): (1) <i>śrotāpanna</i> – влязъл в потока; (2) <i>sakṛdāgāmin</i> – веднъж връщащ се; (3) <i>ānagāmin</i> – невръщащ се; (4) <i>arhat</i> (вж.). Тези, които не са постигнали никой от горните 4 резултата са познати като <i>Pṛthagjana</i> (вж.) или обикновен човек
Asamayavimukta	освободен не вследствие на обстоятелствата, т.нар. „неслучайно освободен“
Āsamjñika	не-съзнателен; без-съзнателен
asamjñisamāpatti	вглъбяване в „не-съзнателност“
Āsamjñisattva	Не-съзнателни; Не-съзнателни богове;
asamkeya	неизброим, неизчислим, безкраен
asamskrita	необусловен; такъв, който не зависи от условия
asamvara	не-дисциплина
asmimāna	самонадеяност, надутост, гордост
asmitā	егоизъм
āśaya	намерение
Aśaikṣa	Ученик, завършил обучението си
āśraddhya	не-вяра
āsrava	разяждащи влияния, язва, гной, гангрена
aśubhā	отвратително, противно, омразно нещо

ātmabhāva	Аз, душа; съществуване на душа; същество, имащо душа
ātmadr̥ṣṭi	идея, грешен възглед за съществуване на Аз, на душа – главната причина за невежеството (вж. и <i>satkāyadr̥ṣṭi</i>)
ātman	отделният индивид (Аз), личност, душа
auddhatya	разпръснатост, разпиляност
āvaraṇa	препятствие
āveṇīkadharmāḥ	необиновените, свръхестествени качества на Буда. Те са 18: (1) знание на всички неща от миналото, (2) знание на всички неща от настоящето, (3) знание на всички неща от бъдещето, (4) правилни (уместни) действия на тялото, (5) правилни действия на, речта (6) правилни действия на мисълта, (7) устойчивост (непоклатимост) на непосредственото възприятие (интуиция), (8) непоклатимост (устойчивост) на пълната съсредоточеност, (9) непоклатимост на концентрацията, (10) непоклатимост на енергията (силата), (11) непоклатимост, (устойчивост), твърдост на освобождението,

	(12) непоклатимост на мъдростта, (13) свобода от непостоянство, (14) свобода от шум и врява, (15) свобода от недоумение, (16) свобода от прибързаност, (17) свобода от небрежност (18) свобода от необмисленост.
avetyaprasāda	вяра вследствие на знание, което е разрушило всяко съмнение; знание, отнасящо се до Четирите Благородни Истини
avidyā	невежество; незнание за същинската природа на нещата, която е пустота <i>śūnyatā</i> (вж.)
avijñapti	не-носещо информация действие
avyakṛtavastu	неопределено нещо; четирите въпроса, на които Буда не е отговорил: (1) дали светът е вечен или не, или и двете, или нито едно от двете; (2) дали светът е безкраен като пространството или не, или и двете, или нито едно от двете; (3) дали <i>Tatkhagata</i> (Буда) съществува след смъртта или не, или и двете, или нито едно от двете; (4) дали душата (<i>ātman</i>) е идентична с тялото или различна от него.
āyatana	12-те основи, източника или порти, от които зависи или през които минава умствения процес; също 4-те сфери на нематериалното вглъбяване
ayogavihita	неправилно действие

ayoniṣomanasikāra	грешна преценка; грешно съждение; букв. „неправилно прилагане на ума“
ayuḥsaṃskāra	жизнени енергии; това, което обуславя силата на живота; силата- на-живота, принципа-на-живота
āyus	жизнен принцип; живот

В

bāla	сила
bandhana	връзка, окова
Bhadanta	Почитаем, епитет на Буда
bhāga	част
Bhājanaloka	възприемаемия, тоест физически свят
bhāṣyam	коментар
bhautika	производни, вторични елементи
bhava	съществуване
Bhavāgra	Върхът на съществуването; най-близо до съществуването, тоест нито има нито няма съществуване
bhāvanā	медитация, съсредоточаване, букв. „умствено развитие“ и също „отглеждане“ на нещо с цел то да се появи, да възникне
bhāvanāmārga	Пътят на Медитацията; умствено развитие посредством вглъбяване и концентрация
bhāvanāmayī	мъдрост, придобита вследствие на медитация
bhāvanāphala	„плод“ на медитацията, резултатът от медитацията
bhavānga	частите на съществуването
bhāvānyathātva	различие в съществуването
bhavarāga	привързаност към съществуването
bhavatṛṣṇā	жажда за съществуване
bhavaugha	поток, пороят на съществуването

bhikṣu	монах (скитащ се, просещ монах)
bhikṣuṇi	монахиня
bhūmi	букв. „земя“; ниво, обозначаващо серия или етап от духовното развитие
bhūmisaṃcāra	прераждане; скитам се, лутам се от един живот в друг
bhūta	елемент; първичните елементи и съществуване, ставане (от bhū – възниквам, ставам, съществувам)
bhūyovītarāga	„разединен от похот“; практикуващ, който преди да влезе в Пътя на Виждане (<i>darśana-mārga</i>), вече е изоставил (посредством земния път) 6 до 8 категории замърсявания от общо 9 категории (силна-силно, силна-средно, силна-слабо; средна-силно, средна-средно, средна-слабо; слаба-силно, слаба-средно, слаба-слабо)
bīja	семе, пораждащ елемент
Bodhi	просветлен ум; също интелект
bodhipakṣa	крилата на <i>Бодхи</i> ; крилата, на които се носи просветлението, тоест <i>дхармите</i> , които са опора и които съставляват просветлението
bodhipakṣika	адютанти на <i>Бодхи</i> , <i>дхарми</i> -помощници по пътя на просветлението
Bodhisattva	Просветлено същество
bodhyaṅga	частите на <i>Бодхи</i>
bojjhaṅga	7 фактора (<i>дхарми</i>) на просветлението: (1) пълна съсредоточеност;

(2) изследване (изучаване на Закона); (3) енергия; (4) възторг; (5) спокойствие; (6) умствена концентрация; (7) безпристрастност

Brahma

бог *Брахма*, грешно смятан за „сътвател“ на света

Brahmakāyika

с тяло като на *Брахма*

Brahmaloka

светът на *Брахма*

Buddha

Буда, просветлен

buddhi

интелект

С

caitta	умствена серия
Caḅravartin	Царете, наречени <i>Чакравартини</i> . Те не се появяват, когато продължителността на живота е под 80,000 години. Те са четирима и имат колела съответно от злато, сребро, мед и желязо
cākṣurabhijñā	свръхестествено виждане
cākṣurāyatana	букв. „мястото, прек което преминава зрението“, органът на зрение
caḅṣurdhātu	сферата, в която се случва, където „работи“ зрителният процес
caḅṣurviññānadhātu	сферата, в която „работи“, действа или е активно зрителното съзнание
carita	природа, характер, темперамент
Cāturmahārājakāyika	Четиримата Велики Царе, които населяват <i>Меру</i>
cetanā	воля; умствено действие (действието на ума се нарича „воля“)
cetanādharman	букв. „този, който носи воля, който има воля; <i>Архат</i> , който най-вероятно ще прекрати съществуването си
cetanākṛta	извършено от волята, действие, след като е имало воля за него
chanda	желание за действие
chandarāga	предизвикващо вълнение желание
cillocosm	хиляда вселени (гр.)

cintā	размислено, помислено; след като е имало мисъл за нещо; след като е било помислено
cinoti	натрупвам, събирам
cintāmayī	мъдрост вследствие на размишление
citta	ум, умственият процес като цяло (maṇas също се употребява за ум, но е в смисъл на умствена основа, опора, на която се опира мисленето, а не това, което мисли)
cittaekāgratā	еднонасоченост на ума в резултат на практиката <i>śamatha</i> (вж.)
cittaikagrata	концентрация, еднонасоченост на ума, съсредоточаване само върху едно нещо, върху един обект
cittasamprayukta	<i>дхарми</i> , свързани с ума
cittaviparyāsa	грешка на мисълта
cittavipraykta	не-съединен, не-свързан с ума

D

dāna	даване, даряване
dānapāramitā	съвършенство на даването; първата от шестте съвършенства
daṇḍa	1. стъбло, стик, бастун; 2. глоба, наказание
darśanamārga	Пътят на Виждането; постигане на прозрение за истинската, същинска природа на всички обусловени и необусловени неща, която е пустота, тоест пуста откъм каквато и да било сустанция – <i>śūnyatā</i> (вж.)
daurmanasyavedanīya	неблагоприятно умствено усещане
dharma	това, което носи същинската, уникална, собствена природа на нещата
dharmadhātu	едно от осемнадесетте <i>дхату</i> (сфера) – обекти или съдържание на ума; самата вселена с всички светове и същества
dharmahṛdaya	същината на Истината
dharmajñāna	Знание за <i>дхармите</i>
dharmajñānakṣānti	Търпение, постигнато в резултат от Знанието за <i>дхармите</i>
dharmakāya	тялото на <i>дхарма</i> , тоест тялото на това, което носи същинската природа на нещата
dharmānusārin	човек, който е в съответствие, в съгласие с <i>дхарма</i>
dharmatā	природата на нещата; Законът, на които всички и всичко е подвластно

dharmāyatana	сферата или обектите на <i>манас</i> (ума); „портата“, през която преминава <i>дхарма</i>
dharmopavicāra dharmaśabhāgata	обкръжение, съседство на <i>дхармите</i> еднаквост, хомогенност, подобие между <i>дхармите</i>
Dhātu	Сфера; елемент, съставна част: трите сфери на съществуването: <i>Камадхату</i> , <i>Рупадхату</i> и <i>Арупядхату</i>
Dhātupāṭha	Пълен списък на санскритските глаголни корени, прикачени към Грамматиката на <i>Панини</i>
dhṛti	(предоставям) подкрепа, поддръжка, основа
dhyāna	медитация; основна практика, която води до дълбоко, окончателно вглъбяване или <i>самадхи</i>
dhyānāntara	междинна <i>дхияна</i> между две основни (коренни) <i>дхияни</i>
dravya dravyaparamāṇu	субстанция, елемент монада
drṣṭi	възглед (букв. „виждане“ в смисъл на грешно виждане, грешен възглед за нещата)
drṣṭiparamarśa	почитане на лоши или грешни възгледи; вкопчване в собствените възгледи като в единствено пра- вилни
drṣṭiprāpta	такъв, който има възгледи

dr̥ṣṭiprāpti	постигане вследствие на притежаване на виждане; такъв, който има възгледи
dr̥ṣṭiviparyasa	грешни възгледи, обратни на действителността; букв. „надолу с главата“: да се мисли непостоянно за постоянно, страданието за щастие, не-Аз или липсата на душа за Аз или душа и нечистото за чисто
dr̥ṣṭiyoga	привързаност (хомот) към възгледи и също „поток“ от възгледи
dr̥ṣṭiyupādāna	привързаност, прикепеност към възгледи (букв. увиснал на възгледи)
duḥkha	страдание
duḥkhasatya	Истината за Страданието
duḥkhe dharmajñāna	<i>Дхарма</i> -Знание за Страданието
duḥkhe dharmajñānakṣānti	Търпение, постигнато вследствие на <i>Дхарма</i> -Знанието за Страданието
Dvīpa	континент
Dvisāhasralokadhātu	хиляда вселени <i>Sāhasralokadhātu</i> (вж.) се нарича <i>Dvisāhasralokadhātu</i>

Е

ekaika	един по един, едно по едно; поединично
Ekadeśakārin	последовател на „едно място, една област, една част“
ekapada	едно и също място или положение, същия квадрат, една дума, правене на една крачка
ekavīcika	този, който има едно раждане до <i>Нирвана</i> , който ще се прероди само още веднъж преди да постигне <i>Нирвана</i>
ekavyāvahārika	Последовател на подразделение на школа на <i>Махасамгхиките</i> ; в превод означава „един начин на изговаряне“, „еднонасоченост“
evam	така, по този начин, също

G

Gandhāra	Западняци; Учителите на запад от Кашмир
Gandharva	„хранец се“ с миризми
gāthā	строфа
gati	букв. „отивания“; места, светове, Царства, в които се случват преражданията
gaurava	уважение
Gautama	„официалното“ име на Буда <i>Шакямуни</i>
Gautamagotra	семејството на Буда
gotra	семејство, потекло
ghana	масивен, твърд, солиден, компактен
ghrāṇa	помирисан; възприемане на миризма
ghrāṇavijñānadhātu	сферата, в която „работи“ съзнанието, отговорно за възприемането на миризми
Godānīya	име на континент
gr̥hapati	стопанин, глава на семејство
guṇa	качество

Н

hetu	причина
hetupratyaya	причина като условие
heya	напуснат, изоставен, отхвърлен, избегнат
Himavat	Хималаи
hīna	долен, низък, подъл, позорен
hī	уважение, скромност, умереност, сдържаност

I

iddhipāda	начини за постигане
Īkṣaṇika	гадател; такъв, който гледа в бъдещето, който прави предсказания
Indra	Цар на боговете, познат също като <i>Шакия, Śākya</i>
indriya	доминанта, доминиращи умения (способности), сила
indriyaśaṁcara	усъвършенстване на способностите
indryiaśaṁnicāra	трансформация (изменение) на способностите
īrṣyā	ревност
Īśvara	можещ, способен

Ј

Jambudvīpa	нашият континент, т.е. континентът, на който живеят хората
Janaka	това, което произвежда
janakapratyaya	генериращо, пораждащо условие
jananahetu	генерираща, пораждаща причина
janmahetu	причина за възникване
jarā	старост
jāti	раждане
jīna	Победител (за Буда)
jīva	живот, жизнен принцип, живея, „индивидуална душа“
jīvita	жизнен, одухотворен
jīvitendriya	жизнен орган; способността да се съществува, „жизненото умение“. Отделно обуславящо състояние (<i>viprajuktā samskāra</i>), вследствие на което чувстващото същество е живо
jñāna	знание
jvālā	пламък

К

kāla	време
kalala	едно от 5-те ембрионални състояния
kalāpa	вързоп, сноп, калъп, връв, лента, пояс
kalpa	космичека епоха, еон. В този свят (нашия) едно развитие и един упадък се нарича <i>калта</i> . Когато продължителността начовешкият живот достигне своя връх, т.е. 84000 години, тя започва да намалява с по една година на всеки 100. Така тя намалява, докато стане 10 години и след това започва да се увеличава. Тя се увеличава с по една година на всеки 100 години и също височината (ръста) на хората се увеличава с по един инч на всеки 100 години. Когато продължителността на живота стигне 84000 години, това е което се нарича една <i>Калта</i> . Хиляда <i>калти</i> правят една <i>Малка калта</i> , което се равнява на 16,800,000 човешки години. Двадесет <i>Малки калти</i> правят една <i>Средна калта</i> , която е 336,000,000 човешки години. Четири <i>Средни калти</i> правят една <i>Голяма или Велика калта</i> , която е 1,334,000,000 човешки години. За да възникне света са необходими 20 <i>Малки калти</i> . Той продължава да съществува в период на други 20 <i>калти</i> . След това се разрушава за други 20 <i>Малки калти</i> и накрая остава празен откъм същества и

	съществуване за други 20 Малки <i>калпи</i> . Това е, което се разбира под създаване (производство), продължаване (обитаване), разрушаване (упадък) и несъществуване (празнота).
kāma	желание (както сетивно, чувствено, така и умствено)
kāmacchanda	сетивно, чувствено желание
Kāmadhātu	Сферата на желанията, тоест ако желанието е водещо, съществото се преражда тук
kāmarāga	ненаситно желание
kāmarāgānuśaya	привързаност към желанието
kānavitarāga	освободен (букв. разединен) от желанието, непривързан към <i>Камадхату</i>
kāraṇahetu	причина за съществуване; причината, поради която изобщо се появява, поради която възниква съществуването
Kārika	стих; коментар
karma	действие. <i>Кармата</i> включва всичката морална и аморална воля и замърсените с нея умствени <i>дхарми</i> . (Волята е умствено действие или действие на ума). Буда е казал: „Заявявам О, <i>Бхикиу</i> (монаси), че <i>четанà</i> , т.е. волята, е <i>карма</i> . След като е имало воля, хората извършват действия с тяло, реч и ум“.
karmapatha	курс на действие; пътят на <i>кармата</i>
karmaphala	знание за възмездие, букв. „плодът на <i>карма</i> “
karmavācanā	„религиозна“ реч

karmāvarṇa	препятствие, възникнало вследствие на действие
karuṇā	състрадание
kaukr̥tya	съжаление; разкаяние; угризение на съвестта
kausīdya	мързел, безделие
kauṭilya	измама; лъжа
kāyakarmanyatā	адекватност, склонност на тялото
kāyavijñāna	допир, осезание; съзнанието за осезание, букв. „телесно съзнание“
kayāyatana	тялото, органът на осезание
kleṣa	замърсяване; бедствие, мъка
kleśamahābhūmika	замърсявания, които съпътстват всички замърсени умове
kleśamala	нечистота; <i>mala</i> =петно = трите корена на злото (<i>akuṣala-mūla</i>): (1) алчност (<i>lobha</i>), (2) омраза (<i>dveṣa</i>) [<i>dosa</i>] и (3) заблуда (<i>moha</i>) или невежество (<i>avidya</i>) са споменати като нечистотии
kliṣṭa	замърсен
kṛtsna	цял, целият, всичкият; изцяло
kṛtsnāyatana	всеобхватна, обгръщаща всичко, „опъната докрай“ <i>аятана</i> (вж.)
kṣaṇa	миг, момент; мигновение
kṣānti	Търпение, търпеливо приемане, толерантност
kṣatriya	войн

kṣaya	унищожение, изстребване, анихилация
kṣayajñāna	= boddhi (просветление); Знание за Унищожението на замърсяванията
kuśalakriya	добро действие
kuśalamahābhūmika	<i>махабхумики</i> са умствени състоя- ния, които съпътстват всички умове; <i>кушаламахабхумиките</i> , <i>kuśalamahābhūmika</i> са онези, които съпътстват всички добри улове
kuśalasāsrava	нечистотиите, които съпътстват добрите улове – това са група замърсявания, причина за повторно прераждане; добри-нечисти <i>дхарми</i>
kūta	върх

L

lakṣaṇa	характеристика
lakṣaṇānyathātva	разлика в характеристиките
laukika	земен, от света, светски
laukikāgradharma	чиста земна (светска) <i>дхарма</i> . Най-високата земна <i>дхарма</i> .
līna	потопен, потънал на дъното
līṅga	белег, знак, атрибут; репродуктивен орган; род (грам.)
lokadhātu	нашият свят; вселената
lokasamvṛtijñāna	земно, обикновено знание
lokottara	не-земен, свръх-земен, „над-светски“

М

mā	мярка, измерване
mada	опиянение от гордост
madhya	среден, среда, между две крайности; централен, талия
mahā	велик, голям
mahābhūmi	велика, голяма сфера (земя)
mahābhūmika	умствени със-тояния, които съпътстват всички умове;
mahābhūta	четирите велики елемента: земя, вода, огън и въздух (етер)
Mahābrahmā	Великият <i>Брахма</i>
Mahādeva	Велик бог
mahākālpa	велика, голяма <i>калма</i> (вж.); това е периодът, отнасящ се до различните фази на съществуване на великата <i>Трисахасра</i> , <i>Trisāhasra</i> (вж.) вселена или периодът, по време на който Вселената преминава през четирите периода: 1. създаване; 2. продължаване 3. разрушаване (упадък или разтваряне); 4. разпад, дезинтеграция, пълно унищожение или аниhilация, тоест период, в който нищо не съществува
mahāpuruṣa	в индийската и будистка система от знания това е велик човек, герой. Това е човек, роден да бъде Велик Владетел (Универсален, Вселенски владетел – <i>Чакравартин</i> , <i>Sakravartin</i>) или Буда. Той има 32 главни белега (<i>dvātrimśadvaralakṣaṇa</i>) и 80 второстепенни (<i>anuvyañjana</i>) белега

	върху тялото си, по които хората го разпознават и предричат неговото величие
Maitreya	името на следващия Буда
maitrī	букв. любяща доброта; в <i>Абхидхармакошабхашям</i> се превежда като състрадание
maitrīsamāpatti	вглъбяване в състраданието (вглъбяване, насочване на ума единствено към състраданието, към любящата доброта)
maṃagrāha	идеята за „мое“
māna	гордост, егоизъм
mana-āyatana	портата, мястото, през което минава умствения процес
manaḥsaṃcetanā	умствена воля; умишлено умствено действие
manas	ум, умственият орган (не процеса „мислене“)
manascitta	мисъл
manaskāra	акт на внимание
mandika	слаб, безсилен
manodhātu	сферата, областта, в която действа умът
manomaya	умствено-създаден; умствен, „тялото“ на ума
manopavicāra	умствено обкръжение; споменават се 18 умствени обкръжения или околности, които се състоят: от щастие – 6; от нещастие (скръб) – 6; от нито-щастие-нито-нещастие или безпристрастност – 6. Споменава се, че <i>упавичарите</i> са идентични с <i>витарка-вичара</i> (груб ум-фин ум)

mānottaradhyāyin	такъв, който е вгълбен в гордост
manovijñāna	умствено съзнание
manu	човек
manuṣya	човешко същество
manute	да знам; зная
Mara	богът на смъртта; <i>Mara</i> са четирима: син, жълт, червен и зелен
maraṇabhava	съществуване по време на смъртта
mārga (magga)	път
marmāni	жизнените части; жизнените органи (при разрушаването на които настъпва смърт)
mati	мъдрост, умението да се разгра- ничават <i>дхармите</i>
mātsarya	егоизъм, тщестлавие
māyā	измама
Meru	оста на света или планината, която се издига в центъра на света, зао- биколена от океани и континенти
middha	апатия
mithyā	грешен, погрешен, фалшив
mithyādhimokṣa	грешно решение
mithyādrṣṭi	грешен възглед
mithyājīva	грешен начин на живот
mithyākarmānta	грешно действие
mithyāmāna	грешна мисъл
mithyātva	загуба
mithyāvāc	грешна реч
moha	заблуда, грешка, невежество

mokṣa	освобождение (от Стрданияето)
mokṣabhāgīya	принадлежащ на, свързан с освобождението. Подготвителните упражнения, водещи до освобождение. Те основно включват медитационните практики <i>шаматха</i> (<i>śamatha</i> , спокойствие) и <i>випашяна</i> (<i>vipaśyanā</i> , прозрение)
mṛdu	слаб (за ум)
mūḍi	заблуда
muditā	радост
mūla	корен, основа, база
mūladharma	коренна <i>дхарма</i>
mūladhyāna	коренна, основна <i>дхияна</i> (медитация, вгълбяване)
mūlaprāpti	коренно <i>прапти</i> (притежаване)
Muni	епитет на Буда, означаващ „Способен на мълчание“
mūrdhān	Върхове (Глава, най-висока част)
mūrta	твърд, стабилен (<i>дхарма</i>)

N

Nāga	клас митични добронамерени змие-подобни същества, пазители на текстовете на Учението на Буда и живеещи във водна среда. Казано е, че философът <i>Нагарджуна</i> е получил много текстове от тях, като напр. <i>Prajñāpāramitāsūtra</i> , (<i>Сутрата за Съвършената Мъдрост</i>) и пр.
naiṣkramya	отсъствие на действие; безпристрастност; чист или нечист път
Naivasamjñānāsamjñāyatana	сферата, „мястото“, където нито има, нито няма идеи – <i>Бхавагра</i>
nāmakāya	име; букв. „тяло на името“
nāman	име или думи
nāmarūpa	„име-и-форма“, „ум-и-тяло“; умствено-телесно
nidāna	повод, обстоятелство, случай
niḥsāra	напускам, изоставям
niḥsaraṇa	бягство, изход; един от 14-те синонима на <i>pratisamkhyānirodha</i> (вж.)
niḥsaraṇamanasikārapūrvaka	идеята за освобождение
nikāya	сборник с текстове
nikāyasabhāga	хомогенна група; една от <i>випраюкта самскарите</i> (несъединени с ума <i>самскарите</i> , вж.). Това е силата, която причинява подобност на външния вид, намеренията, склонностите и пр. на дадена група същества

nīkayasabhāgacitta	умове с еднородно, подобно, хомогенно съществуване
nimittakāraṇa	инструментална (техническа) причина
nirantara(tva)	завинаги, във всички времена, постоянно; букв. „в състояние на неразделение“
nirgrantha	свободен от връзки или препятствия; без притежания; буд.: глупак, идиот, непукист
nirmāṇacitta	ум, способен да създава фиктивни същества
nimitta	белег, знак, вид, обект
nirantara	без интервал, продължаващ, непрекъснат
nirmita	фиктивно създаване; фиктивно (не по естествен път появило се) същество
nirodha= nirudh	унищожение; прекратяване на илюзиите и заблудите; потушавам, загасявам, унищожавам, задържам, спирам, препятствам, затварям, ограничавам Има пет вида <i>ниродха</i> : (1) <i>лакшана-ниродха</i> (<i>lakṣaṇanīrodha</i> , унищожение на характеристиките на нещата, тоест на характеристиките на всичко обусловено); (2) <i>сампаттини-ниродха</i> (<i>saṃpattinīrodha</i> , унищожение на всякаква умствена дейност); (3) <i>упапаттини-ниродха</i> (<i>upapattinīrodha</i> , унищожение на възникването, недостигане до раждане или прераждане) (= <i>асамджника</i> , <i>āsaṃjñika</i>); (4) <i>пратисамкхяниродха</i> (<i>pratisaṃkhyānīrodha</i> , унищожение,

	дължащо се на знание) и (5) <i>apratīsamkhyānīrodha</i> (<i>apratī-</i> <i>saṁkhyānīrodha</i> , унищожение, недължащо се на знание)
nīrodhasamāpatti	вглъбяване в Унищожението; вглъбяване, насочено към разбирането на унищожението на всички замърсявания; постигане на унищожение на замърсяванията
nīrodhasatya=nīrvāṇa	истината за Унищожението на Страданието
nīrodhavimokṣa	Освобождение вследствие на Унищожението (на замърсяванията)
nīrūpadhiṣeṣanīrvāṇa	<i>Нирвана</i> без остатък; унищожение на това, което наистина е Страда- ние
Nīrvāṇa	потушаване, загасяване на огъня; влизане в Пустотата; „отпътуване“ от всички обусловени неща
nīrvartya	резлизирал, разбрал
nīrvedha	прозрение, вникване, пробив, реши- телно, твърдо, непоклатимо разгра- ничаване
nīrvedhabhāgīya	корените на доброто; това са под- готвителните практики за придоби- ването на корените на доброто, наречени Топлина (<i>ушмагата</i>), Върхове (<i>мурдхан</i>), Търпение (<i>кишанти</i>) и Върховни Земни <i>Дхарми</i> (<i>лаукикаградхарма</i>)
nīścita	категорично; твърдо
nīścita vedha	категорично познат
nīṣkramaṇa	напускане или отпътуване от <i>самсара</i>

niśraya	подкрепа, база, основа за елиминирани на злото и отглеждане на доброто, а именно вяра, морален срам, благоприличие, усилие и прозрение
niśrayahetu	причина, подкрепа или основа на която може да се уповава
niṣṭa	граница, предел
niṣyanda	постоянно изливане, непрекъснатост на даден процес, като напр. дишането
niṣyandaphala	постоянно изливащ се резултат (действие, чиито резултат се проявява като постоянно изливане или възникване на нещо)
nitantaratva	състояние на неразделяне, неотделимост, необособеност
nitya	вечен
nīvaraṇa	препятствие, пречка
nivṛta	обратен, обърнат, с обърнат гръб; покрит със замърсявания
nivṛtāvyaḅṛta	морално-незамърсен
niyāma	правило, закон, установеност, неотменимост на Закона, отнасящ се до всички неща, <i>tathatā</i> ; естественият ред на нещата
niyāmāvakrānti	„свободен от възникване“; великото завоевание на <i>Бодхисаттвите</i> (вж.); „навлизане в беупречност“, където всички замърсявания вследствие на разграничаване са унищожени
nyūna	не толкова добър

О

ogha	порой; силно наводнение; силно течение
------	--

Р

pada	стъпка, крачка; лит. стъпка
padārtha	(действителна) категория; субстанция, вещество
Padma	лотос
padeśa	раздел (от книга, учение)
pāka	букв. „сготвен“; 1. плодът на резултата на <i>карма</i> ; 2. различни „възнаграждения“, които произлизат от различни причини; 3. пълен, завършен, съвършен; 4. отварям, прорязвам
pakti	растеж, узряване вследствие на работата на елемента огън
paracittajñāna	Знание за ума на друг
pārājika	виновен в прелюбодеяние
paramaiśvarya	върховен авторитет
paramārtha	реално, действително нещо
paramārthasatya	абсолютна истина
paramaṇu	атом
parāmarśa	неправилно, неразумно привързване към каквото и да било
parāmarśa-saṃyojana	привързаност към крайностите (вечност и небитие)
paramāvasthāvādin	последовател на първото място

pāramitā	съвършенство в практиката, съвършените умения на <i>Бодхисаттва</i> (вж.), придобити в резултат на неговата практика. Има 10 <i>парамити</i> или съвършенства: (1) щедрост или съвършенство в даването, даряването (<i>dāna</i>); (2) морал (<i>śīla</i>); (3) търпение (<i>kṣānti</i>); (4) усилие (някъде се дава като кураж) (<i>vīrya</i>); (5) вглъбяване (<i>samādhi</i>); (6) интуитивно прозрение (<i>prajñā</i>); (7) умение, майсторство при избора на средства (<i>upāyakaūśalya</i>) за постигане на просветление; (8) предприемане и спазване на обет от <i>Бодхисатвите</i> преди да започнат практиката си (<i>pranidhāna</i>); (9) сила (<i>śāla</i>); (10) знание (<i>jñāna</i>)
pari	префикс, означаващ съвършенство, първенство
parihāṇa	загуба (на ниво) поради падане
parihāṇadharman	такъв, който може да падне (на пониско ниво на прераждане)
parijñā	съвършено знание
parijñāna	видове познание; възприятие вследствие на знание
pariṇāma	трансформация, промяна, изменение
Parinirvāṇa	окончателна, най-висша <i>Нирвана</i> (вж.), в която се навлиза в момента на смъртта, за разлика от тази, която се постига по време на живота. В по-старите източници <i>Нирвана</i> и <i>Паринирвана</i> са равнозначни
pariprechā	въпрос, питане, запитване

paripūrin	пълнен, изпълнен до краен предел, препълнен; завършена личност
parīttakleṣa	малко, незначително замърсяване
parīttakleṣabhūmika	умствени състояния, които имат малко замърсявания за своя сфера
parityāga	изоставям, отпускам, оставям, изхвърлям, разхлабвам
pariyavasthāna	обвивка, която обгръща замърсяването; за някои школи това е активното, действителното, проявяващото се замърсяване в противовес на латентното или спящо замърсяване – <i>anīśaya</i> (вж.)
paścātkālaja	по-късно, последващо (притежание на дадена <i>дхарма</i>)
Paśyin	име на един от предишните Буди и също <i>Vipaśyin</i>
patanīya	смъртен грях
patisambhidā	аналитично знание
patipratyaya	главно, водещо условие
patisandhi	повторно обединяване, свързване, прераждане, резултантно съзнание
phala	плод, резултат от действие или от дадена практика. Те са пет: (1) <i>нишяндафала</i> (постоянно изливащ се резултат); (2) <i>випакафала</i> (резултат вследствие на възмездие); (3) <i>висамйюгафала</i> (резултат вследствие на разединение); (4) <i>пурушакарафала</i> (мъжки резултат); (5) <i>Адхипати-фала</i> (доминиращ резултат)
peṣin	перач

piṇḍa	малка кръгла хапка, топче храна, залък
pīti	възторг
prabhava	появявяне, възникване
pradeśika	ограничаваща дисциплина
prage	на зазозяване; утро, рано сутрин, на сутринта
prāgvāyu	първичният (първоначалният) вятър
prahāṇa	изоставяне (на замърсяване)
prahāṇadhātu	сфера на изоставяне
prajāpati	„господар, цар“ на хората
prajñā	мъдрост, под която тук се разбира разграничаване на характеристиките на действителността; това е върховната мъдрост на Буда
prajñāpāramitā	съвършено прозрение в резултат на прякото възприятие на пустотата – <i>śūnyatā</i> (вж.)
prajñapti	установявам, изграждам концепция, идея, възглед; нещо, което се знае; узнато, обозначено
prajñāskandha	умозрително съзнание
prajñendriya	способност за теоретично съзнание
prakāra	аспект, черта, тип, вид, специален състав, разнообразие
Prakṛti	термин, обозначаващ не само прастарата материална природа, но и понятие за процеса, даващ тласък, даващ импулс нещо да се произведе; потенциалът на всички субекти, обекти и резултати

Pramāda	не-усърдие, не-прилежност, не-старание
pramāṇa	правилно знание
prāṇa	жизнено дихание; дъх; жизнена енергия
prāṇāpeta	свободен от убийство, отрекъл се от това да убива
prāṇātipāta	унищожение на <i>прана</i> , убийство
praṇidhiṅṇāna	знание, придобито в резултат от изпълнени обети
Prāntakoṭika Dhyāna	вглъбяване, достигнало крайната точка, върхова <i>дхияна</i> ; <i>дхияна</i> , достигнала върховата си точка
praṇīta	отличен, отлично
prāpti	притежаване
prāptiprāpti	притежаване на притежаването
prasāda	яснота, яркост, чистота; липса на съществуване, доброта, благородство
prasanna	чист, ясен, блестящ
prasrabdhi=praśrabdhi	спокойствие, радостно, леко и блажено телесно усещане, което съпътства дълбоките нива на медитация; умен, лек и приспособим ум
prati	предлог означаващ далеко, на далечно разстояние или срещу, против
pratigha	съпротивление, противопоставяне
pratipakṣa	контрагент, противоотрова
pratisamkhyā	разграничаване, разбиране на Истините; сила на съзнанието,

	знание; <i>pratisamkhyā</i> е определен вид съзнание
pratisamkhyānirodha	унищожаване (<i>ниродха</i>), възникващо в резултат на усилие; това е Знанието, че е постигнато унищожение на Страданието –такова Знание, такава една необусловена <i>дхарма</i> , която поражда разединяване (от замърсяванията), така че те никога да не се породят, никога да не възникнат отново
pratiṣedha	отхвърляне, опровергаване
pratiṣṭhāhetu	поддържаща, подкрепяща причина;
pratiṣṭhāphala	основен, базисен резултат
pratītyasamutpāda	взаимозависимото възникване; взаимозависимото съществуване; взаимно пораждане на обусловени неща, т.е. неща, зависещи от причини и условия
prativedanādharman	такъв, който може да влезе в състоянието <i>Архат</i> по желание
pratyahara	отдръпване, оттегляне на сетивата
pratyakṣa	пряко (директно) възприятие
pratyaya	условия
Pratyekabuddha	„самотен“ Буда, тоест постигнал просветление сам, без учител
pravartate	активизирам, пораждам, завихрям, завъртам, превъртам
pravṛtti	проектираща (даваща обективен израз) причина
prayoga	подготвително усилие; подготвителна практика
prāyogika	постигнат с усилие

prayogamārga	подготвителен път, чрез който се придобива умение в медитацията
premā, preman	обич, привързаност
prīti	радост, удовлетворение
Prthagjana	обикновен човек, глупак
puḍgala	Аз, душа
punarbhava	съзнание-за-заформяне (на ново съществуване)
puruṣa	първият човек, създаден от бог <i>Брахма</i> , обозначаващ мъжката същност на човека
puruṣakāra	мъжка активност
puruṣakāraphala	мъжки резултат; резултат вследствие на мъжката активност

R

rāga	похот, ненаситно желание
rāgakṣaya	унищожение на похотта, на ненаситното желание
rāja	цар, владетел
rājayate	царувам, господствам, владея
rakṣasa	пазител на ада; слуга на Яма (<i>Yama</i> , бог на подземното царство)
ṛddhi	свръхестествени сили, които се придобиват в резултат на медитация. Според палийските източници те са продукт на едно от шестте висши знания (<i>abhiññā</i>) и са: (1) силата да се произведе копие (реплика) на самия аскет; (2) силата да станеш невидим; (3) силата да се преминава през плътни, твърди обекти; (4) силата да се потъва в земята; (5) силата да се ходи върху вода; (6) силата да се лети; (7) силата да се докосват слънцето и луната с ръка; (8) силата да се изкачва до света на <i>Брахма</i>
ṛiddhipāda	свръхестествени сили
rodha	стопирам, потискам, възпрепятствам
roga	болест
rūpa	физическата материя

Rūpadhātu	Сфера на формите – сферата, в която се намират фините форми на материята. Тук се прераждат същества, които вследствие на резултат от медитацията придобиват прекрасна форма, прекрасен външен вид. Те са невидими за съществата от <i>Камадхату</i> (вж.)
rūpakāya	материалното тяло
rūpaṇa	материално, това, което възпрепятства и оказва съпротивление; това, което може да се разбие, да се разтроши, да се счупи
rūparāgakṣayaparijñā	висше знание за унищожението на ненаситното желание
rūpaskandha	<i>скандхата</i> (вж.) от материя
rūpaskandhasabhāgatā	подобност, прилика, хомогенност на материята
rūpāyatana	видимата материя, „портата“, през която преминава видимата материя

S

śabda	звук
śabdadhātu	сферата, в която се чува звука
sabhāga	подобие, прилика
sabhāgahetu	подобна, успоредна причина
sabhāgatā	група подобни неща, род, вид; една от <i>випраюкта самскарите</i> (несвързани с ума обусловености)
sacetanā	жив, оживен, съзнателен, волеви; сетивна, почувствана материя
sādhana	довод, аргумент
saddhivihārika	монах-помощник
sadṛśa	подобност, прилика
sahabhū	едновременно съществуващ
sahabhūhetu	едновременно съществуваща причина
sahaja	едновременен, случващ се заедно
Sāhasralokadhatu	хиляда вселени като нашата
Śaikṣa	такъв, който се обучава да следва Учението (<i>шикша</i> , ученик). Трестепенното обучение се състои от спазване на висок морал (<i>adhīśīlaśikṣā</i>), висш мисловен процес (чист интелект) (<i>adhicittaśikṣā</i>) и висша мъдрост (<i>adhiprajñāśikṣā</i>). „Стъпилите в потока,“ „Веднъж връщащите се“ и „Никога не-връщащите се“ са наречени <i>Шаикши</i> , тъй като имат нужда да се обучават. <i>Архатът</i> е наречен <i>Ашаикша</i> (адепт), защото е приклю-

	чил обучението си и няма нужда повече да се обучава
śāilpasthānika	изкуство и занаяти; човек, който се занимава с изкуство или занаяти
sakalabandhana	материалист, земен човек, който не е изоставил нито едно замърсяване посредством земния път преди да стане <i>Ария</i> (Благороден)
sakṛdāgāmin	„връщаш се веднъж“; такъв, който ще се прероди само още веднъж. След като е постигнал Благородния път (<i>āryamārga</i> , вж.), той ще има само още едно прераждане като човек преди да постигне просветление (<i>Бодхи</i>)
Śākya	името, под което е известен родът на Буда
Śākyamūni	Буда, Благословения, букв. „Способен на мълчание“
sālambana	имащ обект на познание; описателен израз за всички умствени <i>дхарми</i> , тъй като те задължително вземат даден обект по време на възникването му, който принадлежи или е свързан с определено умствено занимание
sāmagrīphala	комплексен резултат, пълен комплект от резултати
samādhi	умствена концентрация, дълбоко вглъбяване; букв. състоянието да си твърдо установен (като със „закован ум“). Умът е установен върху един обект и всичко друго е изключено
samāhita	с установен, улегнал ум; човек, който си е събрал мислите, вглъбен

sāmantaka	праг, подготвителен етап преди навлизане в основна <i>Дхияна</i>
samantarapratyaya	непосредствено предхождащо условие
sāmānya	еднаквост
samāpatti	вглъбен; вглъбяване
samāpatticitta	ум-във-вглъбяване
samāpattyaṅvaraṇa	препятствия, пречки пред практиката, пред вглъбяването
sammappadhāna	изключителни, върховни усилия
samāropa, samāropikā	грешно приписване (на качества); наслагване, добавяне към приписването, че има <i>атман</i> (душа), там където няма <i>атман</i> и пр.
śamatha	спокойствие, мир, тишина; една от главните медитационни техники, която се развива в комплект с <i>vipaśyāna</i> – прозрение (вж.) Целта е да се постигне т.нар. „еднонасоченост на ума“ (<i>cittaekāgratā</i> , вж.)
samayā	случай, обстоятелство
Samayavimukta	освободен по стечение на обстоятелствата, т.е. освободен не вследствие на собствени усилия, а случайно
Sambuddha	Всезнаец; ясно познаващ всичко; съвършено узнато; имащ съвършено знание
saṃdhicitta	първоначален ум
Saṅgha, Saṅgha	Будистката общност – цялата общност от монаси и монахини
saṃgraha	събирам, включвам, привличам
saṃjīva	съживявам; правя някой да се съживи; и живея заедно

saṁjñā	идея, концепция, представа
saṁjñāna	правилно разбиране, правилно схващане; произвеждане на хармония, на единомислие
saṁjñāskandha	<i>скандхата</i> (вж.) от идеи
saṁjñāveditanirodhasamāpatti	Вглъбяване с Унищожението на Идеи и Усещания
saṁjñāviparyāsa	грешка от идеи (грешка вследствие на неправилни идеи)
saṁkalpa	формирана в ума (или сърцето) воля, идея, решение или желание за нещо
saṁkhyā	пресмятам, броя, сумирам, номерирам, изчислявам
saṁkr̥ta	обусловен, създаден (<i>kr̥ta</i>) вследствие на причини и условия
saṁpad	върховен перфекционизъм
saṁprajñāna	бдителност; чисто внимание, пълна яснота, чисто осъзнаване
saṁprajanya	с пълно съзнание
saṁprakhyāna	разграничаване, знание
saṁprayoga	свързаност, обединеност
saṁprayukta	свързан
saṁsāra	букв. „следващо едно след друго“; странстване, цикълът от постоянно скитане, цикличното превъплъщаване, не-скъсаната верига от петорната комбинация от <i>скандхи</i> (вж.), която постоянно се мени от момент в момент и продължава немислим, невъобразим период от време. Един живот от този цикъл е само крехка и отлитаща частица, ръководен от принципа на <i>кармата</i> (вж.) <i>Самсара</i> е страданието, защото подразбира връзване, прикреп-

	ване, прилепване към замърсяванията, към съществуването и самоконтролът върху мислите и желанията може да я преодолее
saṁskāra	обусловеност; нещо обусловено, тоест в резултат на определени условия; привычка, тоест автоматично (неосъзнато, без замисляне) действие по навик; обусловена реакция
saṁskāraskandha	<i>скандхата</i> , която обуславя всички останали <i>скандхи</i> (вж.) Тя се състои от шест вида волеви състояния, отнасящи се до форма, звук, мирис, вкус, осезаеми и умствени обекти. Тя обхваща всички минали практики, опитности и навици, независимо дали добри или лоши
saṁskṛta	букв. „поставено заедно“, окомплектовано, напълно оформено, готово. Това са всички обусловени неща, тоест тези, които съществуват в зависимост от причини и условия. Тук се включва всичко, което има характеристиките (<i>lakṣaṇa</i> , вж.). възникване, продължаване-изменение, старост и смърт. <i>Самскрита</i> е обратното на <i>asaṁskṛta</i> (вж.) или <i>Нирвана</i>
saṁsthāna	очертание, форма
saṁtāna	серия; това, с което се обозначава едно съществуване, един живот; <i>saṁtāna</i> означава материални и умствени <i>скандхи</i> , следващи без прекъсване в последователност, която има едно действие за своя

	<p>начална причина. Последователните моменти от тази поредица са различни: тогава имаме развитие (<i>паринама, pariṇāma</i>) или трансформация на серията. Последният момент от това развитие има особена резултатност или ефикасност: да произведе незабавно резултат. В този смисъл той се различава от останалите моменти и затова е наречен <i>вишеша</i> или краен (<i>viśeṣa</i>, върховен, висш) момент от развитието</p>
samudayasatyanirodha	Унищожение на Възникването на Страданието
samutpāda	възникване, произход, произвеждане
samutpanna	израснал, възникнал, произведен, роден от; случил се, станал
samuthāpaka	причина за възникване, но и причина от възникване, тоест възникналото, поради това че възникнало, става причина за нещо
saṁvara	дисциплина; най-общо дисциплинатата, която трябва да спазват монасите. Това са правила, спазването на които води до правилно действие независимо от обстоятелствата
saṁvartakalpa	<i>калпата</i> (вж.) на изчезването, тоест периодът, в който съществата и световите изчезват (разрушават се и умират)
samvāyīkarṇa	материална причина
samyagdr̥ṣṭi	Правилен Възглед
samyagjñāna	Правилно Знание

samyagvāc	Правилна Реч
samyagvyāyāma	Правилно усилие
samyak	съответстващ на реалността
samyakkramānta	Правилно Действие
samyakpradhāna	Правилно усилие
samyakprahāṇa	правилно изоставяне
samyaksamādhi	Правилно <i>Самадхи</i> (вж.)
Samyaksāmbuddha	напълно и съвършено пробуден; термин, използван, за да покаже постигнатото от Буда и другите два класа просветлени същества, а именно <i>Архатите</i> (вж.) и <i>Пратие-</i> <i>кабудите</i> (вж.)
Samyaksmr̥ti	Правилна Пълна Съсредоточеност
samyaktva	абсолютно добро
Samyaktvaniyāma	неотменимост на Добрия Закон (абсолютното добро)
saṁyogana	връзка (като въже за връзване)
śāntanīrodha	спокойствие, породено вследствие на унищожението на замърся- ванията
sapratigha	способен да оказва съпротивление
sarva	всичко
Sarvāstivāda	име на школа, твърдяща, че всичко съществува
sarvatragahetu	универсална, всепроникваща, проникваща навсякъде причина
sasana	съобщение

sāsrava	нечист, замърсен; изливащо се замърсяване, тоест такова, което се прилепва към някое замърсяване и расте. Неговият резултат е това, което ни задържа в <i>samsāra</i> (вж.)
Śāstra	букв. „ред, предписание, напътствие, учение“; литература, обясняваща <i>Сутрите</i> , защото се смята, че <i>Сутрите</i> са изговорени от Буда, а <i>Шастрите</i> са трудове, написани от други
sat	съществуване
satkāyadrṣṭi	вяра в Аз, в съществуването на неунищожима, вечна индивидуалност или душа, което е основната причина за невежеството и страданието
śāṭhya	лицемерие
satipaṭṭhāna	основите на ума
sattva	същество
sattvākhya	принадлежащ само на живите същества
sātya	Истина
satyābhisamaya	разбиране (на Истините)
satyakārapravṛtta	аспектите (чертите) на Истините
saumanasya	умствено удовлетворение, задоволство, шастие
śikṣa	ученик
śikṣamāma	начинаещ
śikṣāpada	наставления, правила, предписания за <i>шикишите</i>
śīla	морал, нравственост

śīlavratapararśa	придържане и спазване на религиозни практики и обичаи, които не водят до освобождение
skandha	куп, купчина; група. <i>Скандхите</i> са 5: (1) <i>рупаскандха</i> – скандхата от материя; (2) <i>веданаскандха</i> – скандхата от усещания; (3) <i>сам-джняскандха</i> – скандхата от идеи; (4) <i>самскараскандха</i> – обуславящата скандха или скандхата от минали опитности и навици и (5) <i>виджнянаскандха</i> – скандхата от съзнание. Тези пет съставят (изграждат) тялото и ума на чувствашите същества в <i>Камадхату</i> и <i>Рупадхату</i>
smṛti	1. съсредоточаване; 2. памет
smṛtyupasthāna	пълна съсредоточеност;
sopadhiśeṣa	такъв, у когото има остатък от лукавство, от хитрост
sopadhiśeṣanirvāṇa	<i>Нирвана</i> с остатък; Унищожение на това, което наистина е Възникване на Странение
sparśa	контакт, съприкосновение, възникващо от срещата на органа, обекта и съзнанието; с др. думи, <i>дхармата</i> поради чиято природа (сетивният) орган, обектът и съзнание като че ли се докосват един друг
sparśāyatana	място на възникване на контакт

śraddhā,	вяра, вярване, доверие
śraddhādhimukta	освободен благодарение на вярата
śraddhāvimikta	свободен, освободен от вяра
śraddhanīya	вяра
śraddhānusārin	уповаващ на вярата; практикуващ, който преди всичко се осланя на вярата за постигане на духовен напредък
śraddhya	свещен
śrāmaṇa	аскети от всякакъв вид; будистки монахи, които са изоставили своите семейства
śrāmaṇera	новак
śrāmaṇya	религиозен живот; безупречният (съвършеният) Път
śrāmaṇyaphala	резултати от религиозния живот
Śrāvaka	ученик, който е чул за Учението. Първоначално терминът се е отнасял само до „великите ученици“, чули Учението от самия Буда
Srotaāpanna	„влязъл в потока“; първият резултат от <i>āryamārga</i> (вж.)
srotrābhijñā	свръхестествено чуване
śruta	чуто (има се предвид да се чуе за Учението от друг)
śrutamayī	мъдрост, придобита вследствие на чуване на Учението
sthāna	по-висше място
sthitākampya	такъв, който пребивава в освобождението (който се радва и пази грижливо Освобождението)

sthiti	продължаване на съществуването, поддържане на живота; стоя, спирам се в място, в което пребива- вам; продължавам, устоявам
sthityanyathatvā	старост
styāna	умствена тъпота
śubhā	щастлив, успешен, добър
Śuddhāvāsa	Чисти Местообитания; Боговете, „населяващи“ тези Местообитания, се наричат със същото име
sukha	щастие, удоволствие
sukhāvedya	водещ до удоволствие
śūnyatā	пустота; истинската, действител- ната същност на всичко същест- вуващо (обусловено и необусловено, вкл. <i>Нирвана</i>)
śūnyatā	= tathatālakṣaṇa (вж.); пустота; същностна характеристика на всички <i>дхарми</i>
Sūtra	беседа, лекция, поучение
svalakṣaṇa	собствена характеристика или белег
svalakṣaṇamanaskāra	насочване на ума или акт на внимание към собствени харак- теристика или белези

Т

tandrī	лоши поличби, видени насън
tarka	размишление, мисъл
Tathāgata	много популярен епитет на Буда, а и на всички Буди, означаващ „Така дошъл, така си отишъл“
tathatā	неизменчивост на закона по отношение на всички неща;
tathatālakṣaṇa	същностна характеристика, характеристиката на всички неща, такива каквито са; вж. <i>śūnyatā</i>
tatkṣaṇa	моментът-на-възникване, тоест възникването в самия момент от действието
tatsabhāga	подобен на това, което в момента е активно, макар самото то да не е активно, напр. едно око, което в тъмнината не изпълнява своята функция да вижда, е <i>tatsabhāga</i> око
Theravāda	Старейшина; букв. „Пътят на Старейшините“; Будистка школа, съхранила се и в наши дни. Днес тя е доминираща в Шри Ланка, Бирма, Тайланд, Лаос и Камбоджа
Tīrthika	не-будист
Trayastrīṃsa	Тридесет и тримата бога, които „насемяват“ върха на <i>Meru</i>

Trisāhasra

Великата космическа система
Trisāhasramahāsāhasralokadhātu
(милиард светове) се състои от
хиляда *Dvisāhasralokadhātu* (вж.
Dvisāhasra)

ṭṛṣṇā

жажда, ненаситно желание

ṭṛṣṇāvicarita

метод, начинът, по който действа
жаждата или ненаситното желание

U

Ubhayatobhāgavimukta	освободен по два начина (двойно освободен). „Кой е светецът, наречен <i>Убхаятобхагавимукта</i> , (такъв, който е двойно освободен)? Кой е светецът, наречен <i>Праджня-вимукта</i> (такъв, който е освободен чрез <i>праджня</i> (мъдрост)? Този, който притежава унищожението е двойно освободен, другият е освободен чрез <i>праджня</i> . Този, който е влязъл във Вглъбяването в Унищожението, тоест който е надарен с унищожение, се нарича „двойно освободен“, защото чрез силата на <i>праджня</i> и на вглъбяването, той е освободен от пречките на замърсяванията и от пречките, които се противопоставят пред възникването на осемте освобождения. Другият е един, който е освободен само чрез <i>праджня</i> .“
ucchedadṛṣṭi	възглед за аниhilация (небитие)
udgrahaṇa	извличам
ūnamāna	„малко“ гордост; „лека“ гордост като напр. да се мисли, че „съм малко по-лош/малко по-добър от другия“

upādāna	привързаност, прилепчивост захващане към каквото и да било; вкопчване, увисване
upādānaskandha	<i>скандхите</i> (вж.) на привързване
upādāya	зависещ от, в зависимост от; производен, букв. „да го взема“
upādāyarūpa	производна, вторична, дериватна материя
upadhyāna	обмисляне, разглеждане, разсъжда- ване върху даден обект
upakleśa	„по-малко“, незначително замър- сяване (<i>клеша</i>) или „по-малка“, не толкова силна причина за страда- ние
upapatti	раждане
upāsaka	благочестив, почтен, праведен човек
upavicāra	обкръжение, околности, съседство
upekṣā	безпристрастност, равнопоста- веност, невъзмутимост, неутрал- ност, неразвълнуваност, необез- покоеност (на ума)
ūrdhvasrota	такъв, който придобива <i>Нирвана</i> като отива по-нагоре (като се изкач- ва на все по-горно и по-горно ниво)
uṣmagata	Топлина; отишъл във, постигнал Топлината; първата от <i>нирведха-</i> <i>бхагите</i> , <i>nirvedhabhāgīya</i> (вж.); понякога се дава и като <i>uṣṭan</i> ;
utpāda	производство; произвеждане (в смисъл на обратното на разруша- ването) или възникване
utpādyamāna	arising, възникване

utsāda прекратяване, изчезване; такъв,
който обезпокоява или разрушава

V

vāc реч, говор
vāha каруца; прен. „този, който носи
товара“
vajra диамант, светкавица
vajropamasamādhi вглъбяване, подобно на диамант, на
светкавица; последен етап, пос-
ледно ниво от изоставяне на замър-
сяванията; каквито и замърсявания
да са останали, всички се изоставят
при това *самадхи* (вж.); то осветява
и разсича невежеството подобно на
светкавица
vākya реч, говор
vastu всяка реално съществуваща или
пребиваваща субстанция или
същност; нещо, обект, реалност
vega импулс, порив; внезапно, бързо
vedanā купчина, куп от усещания
vedanāskandha *скандхата* (вж.) от усещания;
vibhava не-съществуване
vibhavatṛṣṇā жажда за не-съществуване
vicarita движещ се в различни посоки,
скитам се, мотая се
vicāra фин ум (ум, който се задържа върху
обекта на медитация) в противовес

	на грубия ум (<i>vitarka</i> , вж.) който прави усилие да се задържи върху обекта на медитацията
vicikitsā	съмнение
vidyā	знание, виждане (с ума)
vihāṇi	загуба
vijñāna	съзнание, способността да се разграничава
vijñānadhātu	сферата, в която се проявява (действа, оперира) съзнанието
vijñānakāya	тяло на съзнанието
Vijñāna-anantya-ayatana	Сфера на безграничното съзнание; портата, през която преминава безграничното съзнание
vijñānaskandha	<i>скандхата</i> (вж.) от съзнание; букв. купчина, куп от съзнание
vijñāpti	информативно действие, действие, което носи информация (за ума); действие което информира ума за нещо, извършено лично
vikārahetu	причина, пораждаща промяна, трансформация, изменение
vikṣepa	разсеяност
vimāna	„къщата“ на Слънцето
vimukti	отсичане, освобождаване от замърсяванията
vimuktimārga	Пътят на Освобождение
vipāka	възмездие, резултат, отплата (за дадено действие); узрял
vipākahetu	причина от възмездие, т.е. причина, произлязла вследствие на възмездие
vipākaphala	плодът на възмездието; узрял резултат

viparitasamjñā	грешни, неправилни възгледи или идеи; букв. „идеи, знания, обърнати с главата надолу“
viparyāsa	с главата надолу, обърнат, перверзен, противоположен, грешен; неразбиране, което счита непостоянното за постоянно, страданието за щастие, не-Аз (липсата на душа) за Аз (душа) и нечистото за чисто
vipaśanā	прозрение
viprayukta	несвързан, несъединен с ума
viprayuktadharmā	<i>дхарми</i> , не-свързани с ума
virāga	откъсване, отделяне от похот, от ненаситно желание
vīrya	жизненост, енергия, усилие, насочено към религиозни цели; то е една от петте сили (<i>bala</i>) и един от седемте фактора (<i>дхарми</i>) на просветлението (<i>bodhyanga</i>)
visaṃyoga	разединяване, разединение, отделяне, букв. „раз-съюзяване“
viśaya	сфера, шестте сфери
viśeṣa	върховен, висш, краен; висше състояние; преимущество, блясък, величие
vitarāga	разединен от похот, от ненаситното желание
vivartakalpa	<i>калпа</i> на създанието; времето на създаване на световите; период от двадесет „малки“ <i>калпи</i> (вж.)
vṛddha	стар (човек), остарял
vṛddhihetu	причина за развитие

vyāñjanakāya	фонема; най-малката смислова единица, благодарение на която се различават отделните думи
vyāpāda	вредя, наранявам; зложелание, злонамереност
vyaya	изчезване
vyutthānacitta	букв. „ум на напускане“; мисълта за прекратяване (унищожение) – <i>satāpatticitta</i> (вж.) става непосредствено предшествашо и подобно условие за мисълта за просветление (<i>vyutthānacitta</i>)

У

Yama, Yāma	име на бога на подземното царство (<i>naraka</i>)
yoga	съюз, обединение; свързване, връзка
yogavihita	правилно действие
yojana	вързан
yoke	хомот
yoni	утроба
yoniśomanasikāra	правилно внимание; правилно размишляване, правилна преценка (обратното на <i>ayoniśomanasikāra</i> , вж.), което е условие за възникването на правилен възглед и на <i>дхармите</i> , изграждащи просветлението (те са: (1) Знанието за Унищожението на замърсяванията, (2) Знанието за Невъзникването на замърсяванията и (3) Правилния Възглед)
yukta	съединен, завързан (като с въже), свързан, обединен